

ГТФ

Издавачка куќа Готен
Пролет 25, Скопје
contact@gotenpublishing.com
www.gotenpublishing.com

За издавачот: Билјана Ставрова Алаѓозовска
Уредник: Роберт Алаѓозовски
Copyright © 2010, Jung und Jung Verlag, GmbH, KG, Salzburg und Wien, Austria
Наслов на оригиналот: Melinda Nagj Abonji, Tauben Fliegen auf
Превод: Ива Фиданчева
© фондација С. Фишер во име на Традуки
Лектура: Ивана Кузманоска
Графичко уредување и дизајн: КАПКА дизајн
Печати: Арт и арт студио Батев, Визбегово, Скопје
Тираж: 800 примероци

traduki

Издавањето на ова дело беше поддржано од ТРАДУКИ, литературна мрежа на која припаѓаат Сојузното министерство за Европа, интеграции и надворешни работи на Република Австрија, Министерството за надворешни работи на Сојузна Република Германија, швајцарската фондација за култура ПроХелвеција, КултурКонтакт Австрија (по налог на Сојузната канцеларска служба на Република Австрија), Гете Институтот, Агенцијата за книги на Словенија ЈАК, Министерството за култура на Република Хрватска, Ресорот за култура на владата на кнежеството Лихтенштајн, фондацијата за култура на Лихтенштајн, Министерството за култура на Албанија, Министерството за култура и информирање на Република Србија, Министерството за култура на Република Романија, Министерството за култура на Црна Гора, Саемот на книгата во Лајпциг и фондацијата С. Фишер.

Мелинда Наѓ Абоњи

ГУЛАБИТЕ ПОЛЕТУВААТ

Превод од германски јазик:
Ива Фиданчева

ГОТЕН
Скопје 2017

Летото во знак на Тито

Кога конечно пристигнуваме со нашиот американски автомобил, еден темнокафен „шевролет“, би можело да се рече со боја на чоколада, сонцето немилосрдно пече врз малиот град, како речиси целосно да ги проголта сенките на куќите и дрвјата, значи пристигнуваме околу пладне, ги извиваме вратовите за да видиме дали и понатаму сè е исто како минатото лето и сите претходни години.

Влегуваме, слизнувајќи се по улицата омеѓена со величествени тополи, по булеварот, кој го навестува малиот град, и никогаш не сум кажала некому дека овие дрвја што се стремат кон небесата ме пренесуваат во една состојба што предизвикува вртоглавица, една состојба, како само во кусите мигови на блиски средби со Матео (зашеметеноста што ме обзема додека со Матео бескрајно се вртиме во круг, на најубавата чистинка од селската шума, неговото чело прилепено за моето, па јазикот на Матео, кој е чудно студен,

неговите црни влакна по телото, толку нежно му се прививаат за кожата, небаре целосно се предадени на нејзината светла убост).

Додека минуваме крај тополите, а нивното потреперување ми го заматува умот, нашиот брод со боја на чоколада безгласно минува пролизгувајќи се од едно до друго дрво, а помеѓу нив воздухот на рамницата што се гледа, можам да го видам воздухот, кој сега стои, затоа што сонцето пече толку немилосрдно, и тогаш татко ми загледан во климата со тивок глас вели: Сè е сосема исто, ништо не се променило, ама баш ништо.

Се прашувам дали татко ми си посакува група професионални градинари, кои барем ќе ги поткастрат гранките – за на вегетацијата што расте сама да ѝ се спротивстави со цивилизација! – или ефикасни машини за еднаш засекогаш да ги исечат тополите што го најавуваат малиот град! (А ние би седеле на еден од овие трупци, со погледи што ја опфаќаат рамницата, која целосно ја вшмукала пладневната жега, а татко ми, кој дури би морал и да се качи на еден трупец, би се свртел еднаш околу сопствената оска, за со горкиот глас на еден човек, кој доцна, ама подобро некогаш отколку никогаш, добива право да рече: Конечно исчезнаа проклетите правливи дрвја.)

Никој не знае што ми значат овие дрвја, јасно видливиот воздух меѓу дрвјата, и никаде дрвјата не се толку полни со ветувања како овде, каде што рамницата им остава доволно простор, па и овој пат посакувам да

застанам, да се потпрам на некое од стеблата, да го подигнам погледот, да дозволам да ме заведе брзиот трепет на лисјата, ама и овој пат не го замолувам татко ми да застанеме затоа што не би имала одговор на прашањето „зошто“, затоа што би морала да раскажам многу, а сосем сигурно и за Матео, за да објаснам зошто сакам да запрам токму овде, толку непосредно пред целта.

Нашиот автомобил, како да го влече некоја тајна сила, речиси имун на нерамнините на патот, продолжува и понатаму, и пред конечно да стасаме, треба уште еднаш да поминеме покрај нешто „што не се промени“, цивилизацијата овде мора да се помири со уште еден свој недостаток, со уште еден застој, а ние, децата, ги свртуваме налево лицата на стаклото што е вцашувачки студено, со широко ококорени очи, гледаме луѓе кои живеат на брда ѓубре. Ништо не се променило, вели татко ми, куќарки од брановидна ламарина и автомобилски гуми, разбушавени деца како си играат меѓу крнтиите од автомобили и домашниот смет, небаре нема ништо понормално на светот. Што е со срчите?, сакам да прашам, со ноќта, која се спушта, додека се придвижуваат сенките, кога одеднаш оживуваат сите нешта што лежат таму во неописливиот хаос. И за миг ги заборавам тополите, Матео, треперењето на лисјата, „шевролетот“, и додека црната ноќ на рамницата ме обвива со сета своја разорувачка моќ, не ги слушам ни песните на Циганите, толку повикуваните,

обожаваните, ги гледам само дрчните сенки во мракот бидејќи никаде нема никаква улична светилка што би ги изгонила.

А татко ми сирка од прозорецот, врти со главата, ја кашла својата сува кашлица, вози толку бавно, што човек ќе си помисли дека секој миг ќе го запре автомобилот, погледајте го ова, вели и удира со показалецот по страничниот прозорец (се сеќавам на еден оган чиј чад одамна се изгуби), јас која ги забележувам валкано вкочанетите лица, острите погледи, парталите, закрпениците, светлината што трепери над брдата ѓубре, сега го напрегнувам погледот, небаре би морала да го разберам сето ова, сликите на луѓе кои немаат душеци, а камоли кревети, и затоа можеби ноќе се вкопуваат во земја, во црно-црната рамница, која сега во лето блика од изобилство на сончогледи, а зиме толку се препушта на пустошот, просто да ѝ се смилува човек, земја, ништо освен земја, која зиме ја притиска едно сто кила тешко небо, земја која, доколку небото не ја вознемири, се претвора во море, без ни најмало струење на ветрот.

Никогаш не сум кажала некому, ама ја љубам оваа рамница што се губи во монотона линија, без да има ништо да ти подари; сосем сама сум во оваа рамница, од која нема што да побараш, врз која, во најдобар случај, можеш да легнеш со раширени раце, и тоа е сета заштита што ти ја дава.

Ако речев дека го љубам Матео (еден Сицилијанец кој ни дојде непоканет во одделението неколку неде-

ли пред летниот распуст, *ciao, sono Mateo de Rosa!* и веднаш го засакаа сите, освен наставникот), тогаш најверојатно ќе ме разбереа грото, ама како можеш да кажеш дека љубиш некоја рамница, дека ги љубиш тополите, тие правливи, рамнодушни, горди, па уште и воздухот меѓу нив? Лете, кога рамницата со своите полиња од сончоглед, пченка и пченица и со сè останато до каде ти достигнува погледот ќе пораснеше речиси за цел кат – кружи приказната дека во бескрајните полиња постојано исчезнувале луѓе, ако не внимаваш рамницата ќе те зграпчи и прождере, така велат, ама јас не верувам во тоа, јас верувам дека рамницата просто е море, со сопствени закони.

Кутриве суштества, вели мајка ми, небаре гледаме телевизија и наместо да го смениме каналот, само минуваме крај нив, продолжувајќи понатаму во нашата кутија за разладување, која чинеше куп пари, и со која толку се шириме, небаре целата улица е наша, а татко ми го пушта радиото, за музиката да ја престори сета таа беда во танцовачки такт, за барем за миг да ја разубави осакатената стварност: Дојди ваму, не оди таму, дојди ваму, срце мое, и бакни ме ти...

Со еден звук, кој не вреди да се спомене, возиме по шините, крај искривената, за'рѓана табла, која од памтивек мора да го носи името на малиот град. Стасавме, вели сестра ми Номи, покажува на гробиштата, на кои царува една очигледна неправда, гробови за кои не се грижи никој, скромни, обраснати со плевел, дрве-

ни крстови, едвај препознатливи бројки од години, букви, кои речиси не може да се дешифрираат, стасавме, вели Номи и во очите ѝ се покажува стравот дека некогаш во наредните денови ќе мораме да појдеме на гробишта, беспомошно да стоиме на гробовите, да се срамиме за солзите на родителите, а и самите да сакаме да заплачеме, да си замислиме дека таму долу во ковчегот лежи дедо од таткова страна, баба од мајчина страна, која, Номи и јас, никогаш не ја запознавме, дедовците-чичковци и бабите-тетки, рацете, кои само ти пречат во такви мигови, времето, кое секогаш е лошо во таквите мигови, човек би заплакал, кога би знаел барем што да прави со рацете; гладиоли и нежни рози крај гробовите, покриени со камени плочи, покојните, чии имиња се изгравирани во каменот, остануваат читливи за потомството, камените плочи, кои не ги сакам затоа што ја потиснуваат земјата од рамницата, спречувајќи ги душите што лежат под нив да се вивнат во далечината.

Нашето семејство од мајчина и од таткова страна, погребано под камените плочи, во најлош случај недостигаат цвеќињата, жолтите и розово-црвените рози, гладиоли, ама гробовите покриени со камени плочи не изгледаат запуштено, дури и ако никој не ги посетува, дури ни на денот на Сите светци. Дури ни на Сите светци, вели мајка ми, кога ќе се јави по телефон некоја од братучетките, за со придушен глас да ѝ соопшти дека освен неа никој не бил на гробишта да им

запали свеќа на покојните. Барем да не се запуштат гробовите, ќе рече мајка ми тогаш, и оваа реченица ја содржи длабоката тага на еден живот што не може да се погрижи дури ни за мртвите, затоа што се предалеку, за барем еднаш годишно, на денот на Сите светци, да им положи цвеќе.

Бидејќи смртта ретко кога се најавува, речиси никогаш не сме присутни кога некој од нашето семејство во Војводина ќе почине, а кога ќе ни се јават стрина Манци и стрико Мориц, затоа што се единствените што имаат телефон, за да ни кажат дека, за жал, имаат да ни соопштат лоша вест, и тогаш во нашата дневна ќе завладее чудна тишина, можеби ќе имаше да се раскаже нешто за смртта, кога би биле таму, каде што живеат сите роднини, барем би слушале што си прикажуваат за покојниот и сигурно би биле трогнати од песната на мамика, која со својот глас допира до најскриениот агол на секоја душа, ама бидејќи не сме таму, каде што луѓето се збогуваат три дена, пред, како што се вели, смртните останки да ѝ ги препуштат на земјата, а бидејќи само го имаме телефонот, еден далечен глас, кој сведочи дека се случило нешто неотповикливо, на денот - во знакот на лошата вест - се движиме како духови, избегнувајќи секаков допир, па макар бил и само со поглед, и се сеќавам како на еден ден во октомври 1979 година, кога ја добивме веста дека починала љубената баба-тетка на татко ми, жолтите хризантеми што мама ги стави на маса, татко

со еден жесток потег ги фрли во кантата за ѓубре. Не сакам мртвечки цвеќиња, вели татко со вцрвенет врат и со далечинскиот управувач в рака, јас и Номи, кои оттогаш хризантемите ги нарекуваме забранети цвеќиња затоа што повеќе не смееме да ги ставиме на маса, и кога потоа ги посетуваме гробиштата во нашата татковина, гробовите на нашите покојни ги украсуваме со цвеќиња, ама никако со хризантеми, иако е есен, обично стасуваме предоцна, мислам, па тогаш по втор пат остануваме сами со нашата тага.

И тогаш не ни насетувавме дека за некоја година гробните плочи ќе бидат превртени, гранитните плочи искршени, цвеќињата откорнати, затоа што во војна не е доволно да се убиваат само живите. Да можевме да го насетиме тоа, најверојатно на гробот на нашите покојни со спуштени глави ќе се помолевме за тоа, нашето тивко потпевнување да се слее во магична заштита за мртвите да не бидат попречени, како што се вели, во нивниот вечен мир, ама ќе можевме да се помолиме и за тоа, дождовните црви, гасениците, скокачите, стоногалките и сите можни бубачки да не почнат да лазат и да ползат како луѓи со неочекуваната промена на светлината, за потоа кога ќе мине попречувањето, конечно повторно да се повлечат во својот заштитнички мрак.

Нашiot чичка нов „шевролет“ свртува лево, во Хајдук Станков, елегантно влегува во кривината, пред татко

ми да мора да закочи затоа што улицата не е асфалтирана, исушена кал со танок слој прав го престорнува нашиот „шевролет“ во правливо чудовиште, и овде настанува застој на цивилизацијата.

Стасавме, велем, автомобилот е пред влезот, токму пред бедемот од суви, искривени дрвени штици, можеби со висина од два, а ширина од три метри, а на љубопитните погледи им нуди повеќе отколку само ветувачки процеп. Татко ми го гасне моторот, го насочуваме погледот кон малата бела куќа, и самата дел од капијата, сосем избледена од сонцето, куќата на мамика, мајката на татко ми, за мене прототип на куќа која ги скрива првите и најдлабоки тајни, и за еден долг миг остануваме да седиме, пред татко да ја отвори капијата на влезот, а нашиот „шевролет“ полека да влезе во дворот, додека кусиот звук на свирката не ги растера кокошките и патките.

Господ ве донесе, мамика, која не се насмевнува, не плаче, која оваа реченица ја изговара со нежниот глас својствен за неа, милувајќи го секого одделно по образ, и татко ми, нејзиното чедо, му се заблагодарува на Бога што може да нè одведе во дневната, која истовремено ѝ е и спална, му се заблагодарува за неговата милост што може да нè послужи со трауби-сода, тоник, апа-кола и одвреме-навреме понекоја чашка ракија. Папата Јован Павле II, кој како и секогаш нè дочекува со насмевка во форма на мала слика во боја, и јас, која со плашлива прецизност ја разгледувам собата, со поглед

насочен кон креденецот, тој благословен заштитник на куќата, и со поглед ги барам закрпените килими, се надевам дека и понатаму сè е како порано, затоа што секогаш кога се враќам на местото на моето рано детство не се плашам од ништо повеќе отколку од промена: Препознавањето на секогаш истите предмети, кое ме штити од стравот да не се чувствувам во овој свет како некоја туѓинка, да бидам исклучена од животот на мамика, морам, што е можно побрзо да се вратам во дворот за да ја продолжам мојата плашлива инспекција: Сè ли е сè уште тука? Двата амбари со решетки од жица, во кои се чува пченка и во кои се бркаат дрски глумци, сината пумпа, која за мене секогаш претставуваше живо суштество (можеби цуце? некое необично животно?), розите и ноќните синолички што бескрајно ги сака мајка ми, чиј мирис може да ти го помати умот ноќе, калдрмата, на која лете испарува мочката, на која прска крвта од кокошките кога мамика умешно им ги пресекува вратовите, со кои кокошките до пред малку колваа мелени зрна пченка. Сè ли и понатаму е тука?, се прашувам во себе и зошто во овие првични мигови на пристигнувањето ме зафаќа тој чуден немир, а тоа дека не сум сама со ова непријатно чувство, туку дека тоа исто така ја обзема и Номи, само таа поинаку се справува со тоа, го сфатив дури подоцна.

И откако ги прегледав дворот, кокошарникот, полското веце, ѓубриштето, градината и секако таванот – кој ги открива сите можни најубави тајни – морам брзо

да се спуштам по гнилите лествици, да внимавам да не згазам некое од овие просирни пладневни цвеќиња што растат во меѓу просторите на калдрмата, морам, колку што може побрзо да се вратам до капијата, да ја притиснам кваката, да ја проврам главата за да видам дали сè уште е тука лудата со разбушавената коса, со очите кои веруваат во сè и забораваат сè, кои уште пред да се отвори устата прашуваат, имаш нешто за мене? Нешто мало слатко?, за моето срце, некое шеќерче? Морам да видам дали Јули е сè уште тука, која, како што велат, е вистинско дете, иако одамна има гради и власести влакна под мишките, Јули, која стои само неколку чекори понатаму, потпрена на сид или седи на некој стол на расклопување, и цел божји ден не прави ништо друго освен што набљудува наоколу. Јули, тука си? Лудата, од која ние децата се плашине и бескрајно ја исмеваме, Јули, која ја сакаме затоа што ни верува во сè и раскажува нешта што мирисаат на некој туѓ свет (Еј, Номи и Илдико, вели Јули, имате сестра, да, да, да, знам за тоа, преубава, да да да, и Јули притоа се кикоти, знам за тоа, погледајте овде, и Јули покажува на големите, портокалови цветови на нејзиниот фустан, тоа се моите очи, да да...).

„Трауби“! велите со Номи како од една уста, откако си ги измивме рацете, седнавме на поставената маса на мамика, додека шишенцата нè чекаат подготвени на

пластичен подавалник, „трауби-сода“! Така се вика волшебниот пијалак на нашата татковина, едно танко шишенце без етикета, белите букви блескаат на зеленото стакло, мамика, која купи едно чудо „трауби“ за нас, само за вас!, и секако дека со Номи сме разгалени западни девојчиња што им се потсмеваат на овие од Истокот за нивниот обид да имитираат „кока-кола“, а притоа не успеваат да произведат ништо друго освен една кафена супа која не може да се пие по име „апа-кола“ (апа-кола, колку глупаво име!), ама „трауби“ ја сакаме, толку ја сакаме „трауби“, што дури размислуваме да земеме неколку шишенца во Швајцарија, за да им покажеме на нашите другарки дека кај нас, во нашата татковина, постои нешто со неверојатно добар вкус – ама досега, сепак, не го сторивме тоа.

Мамика, која принесува на маса пилешки гулаш со њоки, поховано свинско со пржени компири и варена тиква, краставици скиселени на сонце и салата од домати со црвен кромид, мамика, која ни дозволува да испиеме „трауби“ колку што душа ни сака, а освен тоа за време на јадењето смеете да станеме и да ја бакнуваме колку што сакаме меката кожа на мамика, прививајќи се одлево и оддесно во топлината на нејзиниот фустан, и само мамика не нè нервира кога вели дека сигурно сме пораснале за два прста, моите големи девојчиња, вели, и наскоро веќе ќе бидете млади жени! Номи и јас, една по друга со раце ја допираме пунцата од косата на мамика затоа што сплетената коса е